

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเมืองจันทรา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผู้วิจัยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการ โรงเรียน
 - 1.1 การบริหารวิชาการ
 - 1.2 การบริหารงานงบประมาณ
 - 1.3 การบริหารงานบุคคล
 - 1.4 การบริหารงานทั่วไป
2. ระบบ
3. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. การวิจัยปฏิบัติการ
5. บริบทโรงเรียนเมืองจันทรา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการโรงเรียน

จากหลักการกระจายอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้มีการกระจายอำนาจเป็น 4 ด้าน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และ การบริหารงานทั่วไป รายละเอียดงานทั้ง 4 ด้าน นำเสนอไว้ดังนี้ (สมเดช สีแสง, 2549 : 451- 825)

1.1 การบริหารวิชาการ

แนวคิด

งานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ

ไปให้สถานศึกษามากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้ โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความ เข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจน การวัดผลประเมินผลรวมทั้งการจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาและการประเมินคุณภาพภายในเพื่อ พัฒนาตนเองและการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น โดยยึด ผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่าง กว้างขวาง

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่นุคคล ครอบครั้ว องค์กร
หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2 การบริหารงบประมาณ

แนวคิด

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงในการบริการ
3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
 - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
 - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
 - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
 - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
 - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
 - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการใช้เงินและ
ผลการดำเนินงาน
 - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน

4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.1 การจัดการทรัพยากร
 - 4.2 การระดมทรัพยากร
 - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
 - 4.5 กองทุนสวัสดิการ
5. การบริหารการเงิน
 - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
 - 5.2 การรับเงิน
 - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
 - 5.4 การจ่ายเงิน
 - 5.5 การนำส่งเงิน
 - 5.6 การกันเงินไว้เบิก
6. การบริหารบัญชี
 - 6.1 การบริหารบัญชี
 - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
 - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียนและรายงาน
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
 - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินของสถานศึกษา
 - 7.2 การจัดหาพัสดุ
 - 7.3 การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
 - 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ

1.3 การบริหารงานบุคคล

แนวคิด

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจที่สำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะ

ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้อง รวดเร็ว เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
2. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึก ในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตาม ศักยภาพ โดยยึดมั่นระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
4. เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐาน วิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการสร้างวินัย
5. การออกจากราชการ

1.4 การบริหารทั่วไป

แนวคิด

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการ บริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาท หลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวก ความสะดวกต่าง ๆ ในการ ให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่าง เหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการ บริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อ

สาธารณชนซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และ

ตามอรรถาธิบาย

12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

2. ระบบ

ความหมายระบบ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2533 : 25) ได้ให้ความหมายว่า ระบบ หมายถึง ผลรวมของหน่วยย่อยซึ่งทำงานเป็นอิสระต่อกัน แต่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อช่วยให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เบรื่อง กุมุท (2512 : 30) ได้ให้ความหมายว่า ระบบ หมายถึง ภาพส่วนรวมของโครงสร้างหรือขอบวนการอย่างหนึ่งที่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่ในโครงการ หรือขอบวนการนั้น

สรุปได้ว่า ระบบ หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้น โดยที่ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นโดยส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถทำงานได้อย่างอิสระแต่มีปฏิสัมพันธ์ในการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยให้การทำงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การจัดการระบบ

การจัดการระบบ ดังเช่น ระบบการศึกษา อาจประกอบด้วยหน่วยย่อย ๆ หลายหน่วย เช่น การสอนการเรียน การบริหารงาน อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เมื่อหน่วยย่อย ๆ เหล่านี้ ต่างก็ดำเนินงานตามหน้าที่ของตน เช่นการสอน ครูก็ทำหน้าที่การสอน การเรียน นักเรียนก็ทำหน้าที่เรียน ศึกษาหาความรู้ งานบริหาร ผู้บริหารก็ทำหน้าที่วางแผนงาน เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยดี รวมทั้งงานของอาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้ ได้มีการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีความสัมพันธ์กันแล้ว ก็จะสามารถช่วยให้ระบบการศึกษานั้นบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าหน่วยย่อยใดหน่วยย่อยหนึ่ง ไม่สามารถปฏิบัติงาน หรือปฏิบัติงานไม่สัมพันธ์กับหน่วยอื่น ๆ ก็มีผลทำให้ระบบงานนั้น ไม่สามารถทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบระบบ และปรับปรุงระบบย่อยๆ โดยการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ขึ้น เพื่อปรับปรุง หรือเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานนั้น ๆ ซึ่งเรียกว่า “การจัดการระบบ”

การจัดระบบ เป็นการกำหนดขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในหน่วยงานหรือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงาน โดยการรวบรวมปัญหา รวบรวมข้อมูลวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาแก้ปัญหา เลือ่วิธีการและดำเนินงานต่าง ๆ ประเมินผลแล้วนำไปปรับปรุง

จากความหมายของการจัดระบบดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในการจัดระบบนั้น

มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ คือ

1. Input : ข้อมูลที่ป้อนเข้าไป เป็นขั้นตอนซึ่งเป็นการสำรวจปัญหา และความต้องการต่าง ๆ ของหน่วยงาน โดยรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ เป็นทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการพิจารณา ไตร่ตรองเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์การดำเนินงาน

2. Process : เป็นกระบวนการที่ได้วางแผน และดำเนินงานตามขั้นตอน ๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมา

3. Output : เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงาน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ในขั้นนี้ควรมีการตรวจสอบว่า ผลลัพธ์มีความน่าเชื่อถือเพียงใด โดยการทดลอง หรือทดสอบ ความต้องการ โดยพิจารณาจากผลย้อนกลับ (Feedback) ว่าเกิดความบกพร่องขึ้นจุดใด เช่น กระบวนการไม่เหมาะสม หรือข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์นั้น ไม่เพียงพอ เพื่อนำส่วนที่ยังเป็นปัญหาเหล่านี้ มาปรับปรุงแก้ไขให้ได้ผลลัพธ์ดียิ่งขึ้น

จากความหมายของการจัดระบบ และองค์ประกอบของระบบนั้น สามารถนำมาจัดเป็นขั้นตอนของการจัดระบบ โดยแบ่งเป็น 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ระบบ (System Analysis) เป็นการสำรวจ แจกแจงและวิเคราะห์ปัญหา เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มากำหนดวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ลำดับต่อมาวิเคราะห์และกำหนดภาระหน้าที่ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์งานที่ต้องปฏิบัติให้เหมาะสมกับหน้าที่ โดยแบ่งเป็น 4 ประการดังนี้

1. วิเคราะห์แนวการปฏิบัติงาน คือ การพิจารณาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย กำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมถึงปัญหาอุปสรรค ข้อบกพร่องต่าง ๆ

2. วิเคราะห์หน้าที่ (Function Analysis) เป็นการกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ โดยละเอียด เพื่อสะดวกต่อผู้ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างครบถ้วน

3. วิเคราะห์งาน (Task Analysis) เป็นการกำหนด แยกแยะรายละเอียดในหน้าที่

4. การวิเคราะห์วิธีการและตัวเลข (Methods and Mean Analysis) เป็นการกำหนดหลักการ หรือตัวกลางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมาย

เมื่อเราวิเคราะห์ระบบแล้วก็จะได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว ที่ผ่านมา การวิเคราะห์แล้ว เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา และดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ขั้นที่ 2 สังเคราะห์ระบบ เป็นวิธีการที่นำข้อมูลที่ได้ วิเคราะห์ จัดองค์กรต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์กัน โดยการเลือกวิธีการที่จะนำไปใช้ นิยมเขียนในรูปแบบจำลองระบบ

ขั้นที่ 3 สร้างแบบจำลองระบบ เป็นวิธีการที่นำเสนอระบบที่จะสะดวกต่อการนำไปใช้ นิยมเขียนแบบจำลอง

ขั้นที่ 4 ทดสอบระบบในสถานการณ์จำลอง เป็นการทดลองนำแบบจำลองระบบไปใช้ในสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นหากสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ หรือต้องการมีการปรับปรุงแล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงส่วนที่บกพร่อง หากสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จำลองได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ระบบนั้น ก็สามารถไปใช้สถานการณ์จริงได้

ถ้ามีระบบที่ออกแบบได้เหมาะสมมาใช้ในงานต่าง ๆ ก็จะเอื้อให้เกิดประโยชน์ต่องานนั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ ดังนี้

1. เป็นการประกันในการดำเนินงาน โดยดำเนินงานไปตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ เช่น ด้านเวลา งบประมาณ และบุคลากร

2. ช่วยให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะเป็นการช่วยลดการลงทุนที่ไม่จำเป็นซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย

3. ผู้นำระบบไปใช้สามารถพิจารณาผลย้อนกลับได้ทุกขั้นตอน และสามารถปรับปรุงส่วนที่บกพร่องได้อย่างถูกต้องตลอดจนจะสามารถตรวจสอบได้ทุกส่วนย่อยในกระบวนการและสิ่งที่ป้อน

4. สามารถนำระบบที่ได้ทดลองใช้แล้ว ไปใช้ได้สถานการณ์อื่น ๆ โดยพิจารณาคัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่จะนำไปใช้ใหม่ จะช่วยในการประหยัดเวลา และการลงทุนในการสร้างระบบใหม่ขึ้นทุกครั้ง

จะเห็นได้ว่า ระบบ และการจัดการระบบ ช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอีกทั้งเอื้อให้งานใด ๆ ก็ตามมีประสิทธิภาพสูงขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ ได้นำมาใช้พัฒนาประสิทธิภาพงาน และเช่นเดียวกับวงการศึกษาก็ได้นำวิธีระบบมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษา (ระบบและการจัดการ, 2551 : <http://ednet.kku.ac.th>)

3. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้นนอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนแล้ว การป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบ ก็ปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขัน ในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด การปรับตัว ที่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นตามความมุ่งหวังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะคณะครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิด ด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตงอกงามเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2545) ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการ คือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23 ข้อ (5)) ทั้งนี้ การจัดการกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (วงการครู. 2552 : <http://www.seal2thai.org>)

ในการปฏิรูปวิชาชีพครู ซึ่งเป็นการพัฒนาครูให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีคุณลักษณะที่ได้คุณภาพและมาตรฐานตามวิชาชีพครูที่ระบุในมาตรฐานที่ 2 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของ ครูในการพัฒนานักเรียน คือ การมีความรัก เอื้ออาทร เอาใจใส่ดูแลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การมีมนุษยสัมพันธ์และสุขภาพจิตที่ดี พร้อมทั้งจะแนะนำและร่วมกันแก้ปัญหาของนักเรียน แสดงให้เห็นว่าครูต้องพัฒนาตนเองให้เป็นครูมืออาชีพ คือ นอกจากจะทำหน้าที่ครูผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียนแล้ว ยังต้องทำหน้าที่อื่นที่เป็น การสนับสนุนหรือพัฒนาให้นักเรียนมีคุณภาพ ทั้งดี เก่ง มีสุข ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานด้าน ผลผลิตด้านนักเรียน มาตรฐานที่ 4 ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 5 มีสุนทรียภาพที่ดี มาตรฐานที่ 7 มีสุขนิสัย สุขภาพกายและ สุขภาพจิตที่ดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานดังกล่าวได้โดยผ่านกระบวนการทำงาน ที่เป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานด้านกระบวนการของการประกัน คุณภาพการศึกษา มาตรฐานที่ 4 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มาตรฐานที่ 7 ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนในการจัดและการพัฒนาการศึกษา ดังนั้น ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็น ระบบที่สามารถดำเนินการเพื่อรับการประกันคุณภาพได้ ซึ่งครอบคลุมทั้งปัจจัยด้านผลผลิต และด้านกระบวนการ

กรมสามัญศึกษาตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนเพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ให้ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนประสบความสำเร็จ โดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงานดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2546 : 13-15)

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้ เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึด นักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือ การส่งเสริม จึงเป็นสิ่งจำเป็น
2. ความสำเร็จของงานคืออาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร โรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐาน การปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพ

การดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนี้ (กรมส่งเสริมสุขภาพจิต. 2546 : 3-4)

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงาน หรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูทุกคนและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนและมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

4. ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะเรื่อง ทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษา

เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน และหมายรวมถึง การส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

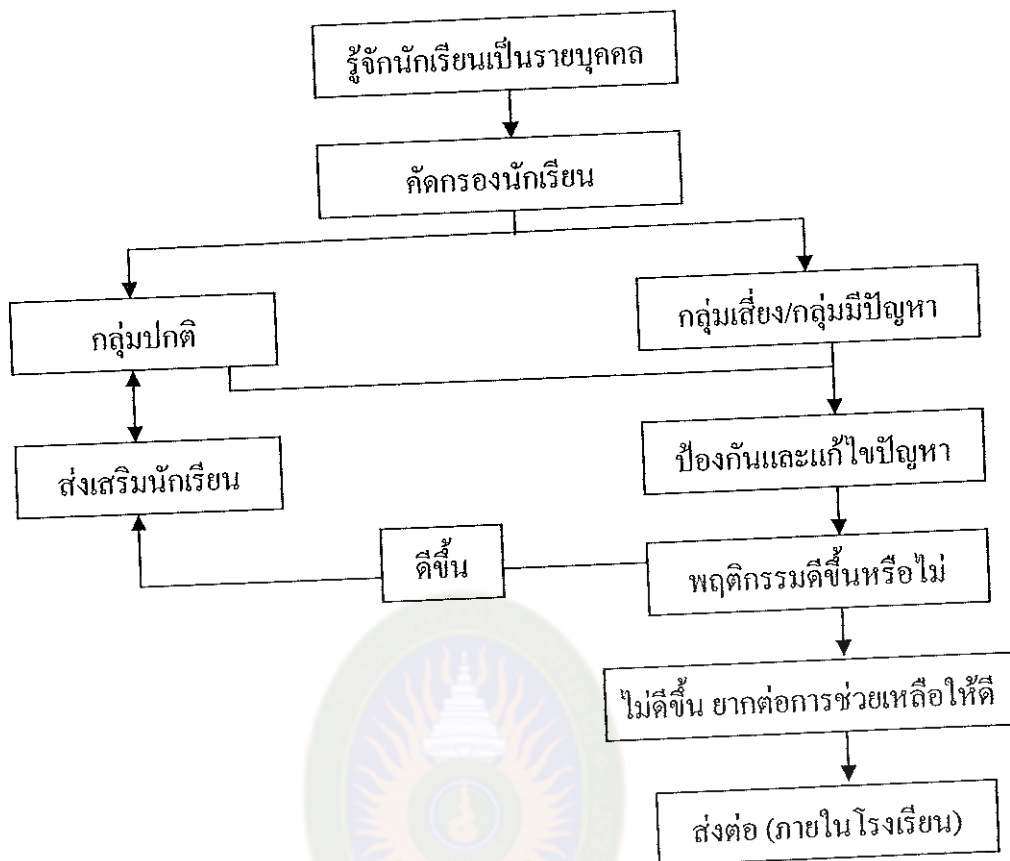
กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็น บุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข ปัญหา และการส่งต่อ

กระบวนการดำเนินงานทั้ง 5 ประการดังกล่าว แสดงให้เห็นเป็นแผนภูมิดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 2 แสดงกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครู

ที่ปรึกษา

กระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่แสดงในแผนภูมิ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาดลอดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือตัวอย่างสรุปได้ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2544 : 15-16)

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
<p>1. รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล</p> <p>1.1 ด้านความสามารถ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเรียน - ความสามารถอื่นๆ <p>1.2 ด้านสุขภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่างกาย - จิตใจ - พฤติกรรม <p>1.3 ด้านครอบครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> - เศรษฐกิจ - การคุ้มครองนักเรียน <p>1.4 ด้านอื่นๆ</p>	<p>ศึกษาข้อมูลจากการใช้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 3. อื่น ๆ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q) - แบบสัมภาษณ์นักเรียน - แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเยี่ยมบ้านนักเรียน ฯลฯ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระเบียบสะสม 2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 3. อื่น ๆ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q) - แบบสัมภาษณ์นักเรียน - แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน - แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเยี่ยมบ้านนักเรียน ฯลฯ
<p>2. การคัดกรองนักเรียน</p> <p>2.1 กลุ่มปกติ</p> <p>2.2 กลุ่มเสี่ยง/กลุ่มมีปัญหา</p>	<p>ดำเนินการต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. วิเคราะห์ข้อมูลจากระเบียบสะสม <ol style="list-style-type: none"> 1.1 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) 1.2 แหล่งข้อมูลอื่นๆ 2. คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน 2. แบบสรุปผลการคัดกรองและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล 3. แบบสรุปผลการคัดกรองนักเรียนเป็นห้องเรียน
<p>3. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)</p>	<p>ดำเนินการต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมโฮมรูม (Home Room) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวทางการจัดกิจกรรมโฮมรูมของโรงเรียน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
	2. จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting) 3. จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่พิจารณา ว่าเหมาะสมในการส่งเสริม นักเรียนให้มีคุณภาพมากขึ้น	2. แนวทางการจัดกิจกรรม ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ของโรงเรียน 3. แบบบันทึก/สรุปประเมินผล การดำเนินกิจกรรม - โหมรวม - ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน - อื่น ๆ
4. การป้องกันและแก้ไข ปัญหา (จำเป็นอย่างมาก สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/ มีปัญหา)	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อการจัด กิจกรรมสำหรับการป้องกัน และช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ของนักเรียน คือ 2.1 กิจกรรมในห้องเรียน 2.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 2.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 2.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 2.5 กิจกรรมสื่อสารกับ ผู้ปกครอง	1. แนวทางการจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ของนักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผล การคัดกรองและช่วยเหลือ นักเรียนเป็นรายบุคคล 3. แบบบันทึกรายงาน ผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. การส่งต่อ 5.1 ส่งต่อภายใน 5.2 ส่งต่อภายนอก	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยัง ครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือ นักเรียนต่อไป เช่น	1. แบบบันทึกการส่งต่อ ของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
	ครูแนะแนว ครูผู้ปกครอง ครูประจำวิชา ครูพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็น การส่งต่อภายใน 2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยัง ผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยครูแนะแนวหรือฝ่าย ปกครองเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการส่งต่อภายใน	ผลการช่วยเหลือ

รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีความสำคัญ มีวิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเอื้อให้ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

2. ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนอย่างน้อย

3 ด้าน คือ

- 2.1 ด้านความสามารถ แยกเป็น
 - 2.1.1 ด้านการเรียน
 - 2.1.2 ด้านความสามารถอื่น ๆ
- 2.2 ด้านสุขภาพ แยกเป็น
 - 2.2.1 ด้านร่างกาย
 - 2.2.2 ด้านจิตใจ - พฤติกรรม
- 2.3 ด้านครอบครัว แยกเป็น
 - 2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ
 - 2.3.2 ด้านการคุ้มครองนักเรียน
- 2.4 ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับการดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน

3. วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ที่สำคัญ คือ

3.1 ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสมเป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสารเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล ครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาพิจารณา ทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอหรือมีข้อสังเกตบางประการก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูอื่น ๆ หรือเพื่อน ๆ ของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่าง ๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้

รูปแบบและรายละเอียดในระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละโรงเรียน แต่อย่างน้อยควรครอบคลุมข้อมูลทั้งด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

ระเบียบสะสมเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน จึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้อย่างดี มิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้กับครูที่ปรึกษาและมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย

ระเบียบสะสมควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 ปีการศึกษา หรือ 6 ปีการศึกษา และส่งต่อระเบียบไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป หรือ อาจจัดครูที่ปรึกษาดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่องจนจบการศึกษาในแต่ละตอน หรือจนจบ 6 ปีการศึกษา ก็ได้

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) (โรงเรียนอาจนำเครื่องมืออื่นมาใช้แทน ก็ได้) แบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่ได้เป็นแบบวัดหรือแบบทดสอบ แต่เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัวที่มีผลเกี่ยวข้องกับสภาพจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น

แบบประเมินพฤติกรรมเด็กเป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำขึ้น โดยพัฒนาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมนี ซึ่งใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงตรง จำนวนข้อไม่มากนัก คณะผู้จัดทำของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรรณพิมล หล่อตระกูล เป็นหัวหน้าคณะ ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยงและความตรงของแบบประเมินและหาเกณฑ์มาตรฐาน (Norm) ของเด็กไทย แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก มี 3 ชุด คือ

1. ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก
2. ชุดที่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก
3. ชุดที่เด็กประเมินตนเอง

ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจเลือกใช้ ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเพื่อความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด พร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผล ที่ออกมา

วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียบสะสม และ แบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่พอเพียง หรือเกิดกรณีที่ต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

3.2 การคัดกรองนักเรียน

การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

3.2.1 กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ

3.2.2 กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหามาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องการให้ช่วยเหลือ ป้องกันปัญหาตามแต่กรณี

การจัดกลุ่มนักเรียนนี้มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมี ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหามาของนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ได้ว่าตนถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้ว่านักเรียนจะรู้ตัวดีว่าขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไร หรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย ดังนั้น ครูที่ปรึกษาต้องเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าบุตรหลานของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่น ๆ ซึ่งอาจมีผลเสียด้านนักเรียนในภายหลังได้

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้นให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุมเพื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา

3.3 การส่งเสริมนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา ไม่ว่าจะป็นนักเรียนกลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้นมีภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็น

นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป วิธีการและเครื่องมือเพื่อส่งเสริมนักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการคือการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Home Room) และการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

3.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา นั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป นอกจากนี้ ทุกครั้งของการช่วยเหลือนักเรียนควรมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานด้วย

3.4.1 วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา การป้องกันและการแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการ มี 2 ประการ คือ

1) การให้การปรึกษาเบื้องต้น ครูที่ปรึกษาควรมีความพร้อมในการให้การปรึกษาช่วยเหลือนักเรียนด้วยความรู้สึที่ดีต่อนักเรียน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการปรึกษา โดยมีกระบวนการในการปรึกษา โดยสร้างสัมพันธภาพ พิจารณาและทำความเข้าใจปัญหา กำหนดวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหาและยุติการปรึกษา การเป็นผู้ให้การปรึกษาที่ดีมีคุณภาพนั้น ควรจะปฏิบัติ ดังนี้

1.1) รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปรึกษาหรือวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจรับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก หรือโรงเรียนจัดอบรมให้

1.2) หมั่นฝึกฝนทักษะการปรึกษา พัฒนา เพื่อเพิ่มพูนความสามารถอย่างสม่ำเสมอ

1.3) การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ครูที่ปรึกษาสามารถ คิดพิจารณากิจกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหานักเรียน ได้หลายแนวทาง ซึ่งในที่นี้สรุปไว้ 5 แนวทางที่จำเป็น คือ

1.3.1) การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร

1.3.2) การใช้กิจกรรมในห้องเรียน

1.3.3) การใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

1.3.4) การใช้กิจกรรมซ่อมเสริม

1.3.5) การใช้กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษา

ต้องประสานงานเพื่อขอความร่วมมือจากครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียนด้วย แต่อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือทั้ง 5 กิจกรรมดังกล่าว ครูที่ปรึกษาสามารถขอคำแนะนำความคิดเห็นจากครูอื่น ๆ ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น และในการพิจารณาเลือกใช้กิจกรรม ครูที่ปรึกษาควรคำนึงถึง

(1) ความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะและบุคลิกลักษณะ

ของนักเรียนแต่ละคน

(2) สภาพของชั้นเรียน / โรงเรียน / ชุมชน

ข้อที่พึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

1. การรักษาความลับ

1.1 เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ให้การช่วยเหลือแก้ไขต้องไม่นำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริงของนักเรียน และการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ไม่ให้เกียรตินักเรียน

1.2 บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียนควรเก็บไว้ในที่เหมาะสมและสะดวกในการเรียกใช้

1.3 การรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้ โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

2. การแก้ไขปัญหา

2.1 การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเดียว แต่อาจจะเกิดจากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2.2 ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน และวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะการให้การศึกษา จึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทางการระดมการ หรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ฝึกฝน เพื่อการนำไปใช้

ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

3.5 การส่งต่อ

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนโดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณีที่ปัญหามีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้เป็นที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โต จนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

3.5.1 การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือ ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

3.5.2 การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

การส่งนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้นมีแนวทางการพิจารณาในการส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

- 1) นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ ดีขึ้นหรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษาจะดำเนิน การช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ
- 2) นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใด ๆ เป็นต้น
- 3) ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัดทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

สำหรับหลักและขั้นตอนในการส่งต่อนักเรียน ควรดำเนินการดังนี้

1. ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อ เพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน
2. สรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมารวมทั้งรวมทั้งผลที่เกิดจากการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียน

ทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

3. ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูด ที่สร้างสรรค์ ระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อและยินดีไปพบครูที่ช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูที่ปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม

4. ครูที่ปรึกษานัดวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับความช่วยเหลือ นักเรียนและส่งต่อให้เรียบร้อย

5. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือการทำงานชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน ส่งเสริมจากโรงเรียน รวมถึงการส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหา พัฒนา นักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. การวิจัยปฏิบัติการ

ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

คำว่า “Action Research” เมื่อพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมาย เป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของการวิจัย การวิจัยปฏิบัติการจะถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งได้มีการบัญญัติหรือกล่าวถึงในคำภาษาไทยหลายคำ เช่น “การวิจัยดำเนินการ” หรือ “การวิจัยในชั้นเรียน” ซึ่งน่าจะทำความเข้าใจในความหมายและมโนทัศน์ของคำนี้ให้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ไรท์ก็ได้มีนักวิชาการหลายคนให้ความหมายและมโนทัศน์ไว้ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2545 : 5) ให้ความหมายว่า การวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาวิจัยร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสังเกตที่กำลังเผชิญอยู่และให้ได้แนวทางการปฏิบัติ หรือวิธีการแก้ไขปรับปรุง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งกล่าวถึงในบริบทของโรงเรียนก็คือ การวิจัยที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชั้นเรียน โดยที่ครูพยายามปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของตนเองจากการส่องสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่

รวมทั้งการใช้ความเข้าใจและมโนทัศน์ของตนเองมากกว่าของผู้เชี่ยวชาญ การวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถหรือคุณสมบัติการที่เป็นอยู่ด้วยตนเอง

ทัศนาศาสตร (2543 : 133) ให้ความหมายว่า การวิจัยปฏิบัติการเป็นรูปแบบการวิจัย ที่สะท้อนถึงตน หรือการตรวจสอบตนเอง เพื่อให้ผู้ร่วมทำวิจัยได้ปรับปรุงการปฏิบัติงานประการหนึ่ง ทำให้เข้าใจถึงการปฏิบัติงานของตนเองและทีมงาน หรือองค์กรประการหนึ่ง และตัดสินใจเลือกสภาพการณ์ที่เหมาะสม เพื่อดำเนินการทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพประการหนึ่ง

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล (2543 : 11) กล่าวว่า การวิจัยลักษณะนี้เป็นการวิจัยเพื่อหาทางในการแก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เป็นปัญหาเฉพาะด้าน และยังเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาอีกด้านหนึ่งด้วย เพราะว่างานวิจัยในรูปแบบนี้จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง ทันท่อเหตุการณ ซึ่งเป็นการวิจัยหารูปแบบใหม่ วิธีปฏิบัติการใหม่ หรือเทคนิคใหม่ หรือวิจัยโครงการใหม่ ๆ

สุวิมล ว่องวานิช (2543 : 36) ให้ความหมายว่า การวิจัยปฏิบัติการคือการวิจัยประเภทหนึ่งซึ่งใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการและวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติโดยการใช้วงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือกระทำจริง การสังเกตและการสะท้อนผลการปฏิบัติ การดำเนินงานจะต้องต่อเนื่องเพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุง แผนเข้าสู่วงจรใหม่ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ปัญหาได้จริง หรือสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปความหมายของการวิจัยปฏิบัติการได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการหมายถึง กระบวนการศึกษาวิจัยร่วมกันอย่างเป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน และวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติเพื่อทำความเข้าใจต่อปัญหาหรือข้อสงสัยที่กำลังเผชิญอยู่ โดยการใช้วงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติจริง การสังเกตและการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อให้ได้แนวทาง ปฏิบัติ หรือวิธีการแก้ไขปรับปรุง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

แนวคิดและความเป็นมาของการวิจัยปฏิบัติการ

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการนี้ โครย์ (Corey) (ประวิต เอราวรรณ์. 2545 : 2; อ้างอิงมาจากโครย์. 1953) ได้ยืนยันว่า มีแหล่งที่มาอย่างน้อย 2 แหล่ง คือ

1. เกิดจากการเสนอแนวคิดของ คอลเลียร์ (Collier) ต่อคณะกรรมการของ Indian Affairs ระหว่างปี ค.ศ. 1933-1945 ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการว่าด้วยความสำคัญของงานวิจัยเกี่ยวกับการวางแผนทางสังคม นอกจากนี้เป็นสิ่งที่มิได้มีประโยชน์ต่อโครงการวิจัยหรือเป้าหมายของงานวิจัยแล้ว ผลวิจัยก็ควรนำไปปฏิบัติได้โดยผู้ร่วมงานวิจัย และจะต้องมีการวิพากษ์วิจารณ์ใน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน โดยอาศัยประสบการณ์ที่ได้รับมา ผู้บริหารหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานต้องร่วมกันวิจัยในสิ่งที่มีความต้องการในหน่วยงานของตนเองด้วย

2. เกิดจากงานของ เคิร์ตเลวิน (Kurt Lewin) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เพื่อปรับปรุงคุณภาพการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยอาศัยแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ การตัดสินใจของกลุ่มและความตั้งใจร่วมกันที่จะทำการปรับปรุงการปฏิบัติงาน ซึ่งแนวคิดเริ่มต้นเกิดจากการพยายามเชื่อมโยงทฤษฎีที่นักวิจัยได้วิจัยไว้ไปสู่การปฏิบัติของผู้ปฏิบัติงาน ในการแก้ปัญหาทางสังคมที่มีความแตกต่างของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะการแบ่งชนชั้น ความมื่อคติและการปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย (Ebbutt. 770.0000011983)

เคิร์ต เลวิน (ประวัติ เอรารรณ. 2545 : 2 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946) กล่าวถึงความคิดของคนที่กำลังเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือที่มีความคลุมเครือไม่กระจ่างชัด มักมีคำถามในใจ 3 ข้อ คือ

1. สถานการณ์ตอนนี้เป็นอย่างไ
2. มีอันตรายอะไรบ้าง
3. แล้วเราจะทำอย่างไร

ในทางการศึกษา สตีเฟน เอ็ม คอเรีย (Stephen M. Corey) จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ได้นำการวิจัยปฏิบัติการมาใช้ในการจัดการศึกษาในอเมริกา โดยได้เขียนหนังสือชื่อ “Action Research to Improve School Practice” เมื่อปี พ.ศ. 1953 โดยนำมาใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน หลักสูตรและการเรียนการสอนในโรงเรียน (ประวัติ เอรารรณ. 2545 : 2 ; อ้างอิงจาก Corey. 1953) ซึ่งต่อมาได้แพร่หลายเข้าไปในวงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและออสเตรเลียในช่วงทศวรรษ 1970 โดยในอังกฤษได้พยายามส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research) เพื่อให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนและเปลี่ยนแปลงบทบาทเรียกว่า ครูนักวิจัย (Teacher as A researcher) โดยสอนควบคู่ไปกับการทำวิจัยในชั้นเรียน (ประวัติ เอรารรณ. 2545 : 3 ; อ้างอิงจาก Elliott: 1987)

ในออสเตรเลียได้มีการขยายแนวคิดเรื่องการวิจัยปฏิบัติการอย่างกว้างขวางถึงกับ

ให้มีการวิจัยปฏิบัติการเป็นส่วนสำคัญในการปรับปรุงโรงเรียนและการศึกษาของออสเตรเลีย โดยมีเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของโรงเรียนและการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนและสร้างความตระหนักให้กับครูในการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวิชาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัย Deakin ได้พัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งประยุกต์แนวคิดพื้นฐานของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) มาใช้ โดยกำหนดขั้นตอนของการวิจัยในลักษณะบันไดเวียน (Spiral) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) (ประวิต เอรารวรรณ์. 2545 : 3 ; อ้างอิงจาก Ebbutt. 1983 : Kemmis and Mc Taggart. 1988)

สำหรับในประเทศไทยนั้นแนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแพร่หลายมาพอสมควร ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการศึกษา แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการมีอิทธิพลมากคือแนวคิด จากมหาวิทยาลัย Deakin โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการแปลหนังสือชื่อ The Action Research Planner ของ Kemmis and Mc Taggart (1988) เป็นภาษาไทยชื่อ “นักวางแผนวิจัยปฏิบัติการ” เมื่อปี 2538 และประกาศใช้เป็นหนังสือเสริมประสบการณ์สำหรับ ครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขึ้นไปทั่วประเทศ และมนทัศน์พื้นฐานที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการสรุปได้ 7 ประการ คือ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเชื่อมโยง 2 เรื่องเข้าด้วยกัน คือ แนวคิด (Ideal) ซึ่งเป็นทฤษฎี (Theory) อยู่ด้านบนหอคอยงาช้าง (Ivory Tower) ไปสู่การปฏิบัติได้จริง (Practical) ซึ่งอยู่ล่างๆ ระดับรากหญ้า (Grass Root)
2. ผู้ปฏิบัติงานคือนักวิจัย (Practitioners as a Researcher) ซึ่งอยู่ในองค์กรหรือชุมชนที่กำลังเผชิญสภาพการณ์การปฏิบัติงานที่เป็นปัญหาหรือข้อสงสัยที่คลุมเครือไม่กระจ่าง
3. เป้าหมายคือ 1) เพื่อแก้ปัญหา (to Solve Problem) และ 2) เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพ (to Improve Professional)
4. หัวใจสำคัญที่แฝงอยู่ในกระบวนการ (Process) ของการวิจัยปฏิบัติการคือการมีส่วนร่วม (Participation) และความร่วมมือกัน (Collaboration) เพื่อนำไปสู่ความเกี่ยวพันกัน (Involvement) ของผู้เกี่ยวข้อง (Participants) ในองค์กรหรือชุมชนที่ดำเนินการวิจัย
5. การมีส่วนร่วม (Participation) ในการวิจัยปฏิบัติการคือ การร่วมกันตระหนักในปัญหา (Awareness) วางแผน (Plan) ตัดสินใจ (Decision Making) ลงมือปฏิบัติ

(Practice) ส่องสะท้อนตัวเอง (Reflection) และรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)
 6. เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าแบบวิวัฒน์ (Evolving) ที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้น
 เป็นลำดับจากจุดเล็ก ๆ (Small Scale) ของคนกลุ่มหนึ่งในประเด็นปัญหาที่ไม่ใหญ่โต
 ซับซ้อนเกินไป จุดเด่นข้อหนึ่งของการวิจัยปฏิบัติการคือ ผู้ปฏิบัติงานในฐานะนักวิจัยเมื่อได้
 ทำวิจัยแล้วผลวิจัยจะตอบสนองความต้องการของตนเอง ทำให้อยากศึกษาวิจัยและปรับปรุง
 พัฒนางานต่อไป (Self-reflective Inquiry)

ประเภทของการวิจัยปฏิบัติการ

McKernan (ประวัติ เอรารรณ. 2545 : 5 ; อ้างอิงมาจาก McKernan. 1996)
 ได้แบ่ง การวิจัยปฏิบัติการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Action Research) เป็น
 การวิจัยปฏิบัติการที่อาศัยกระบวนการวิทยาศาสตร์เป็นวิธีวิจัยหรือวิธีแก้ปัญหา ยกตัวอย่าง
 เช่น

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Kurt Lewin ที่มีขั้นตอน คือ การวางแผน
 (Planning) การค้นหาความจริง (Fact Finding) การดำเนินการ (Execution) และ
 การวิเคราะห์ผล (Analysis) รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Taba - Noel Hilda Taba ซึ่งเป็น
 นักทฤษฎีหลักสูตร ได้ประยุกต์วิธีการของ Dewey ที่มี 5 ขั้นตอน มาใช้ใน
 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยแยกได้เป็น 6 ขั้นตอน คือ 1) ระบุปัญหา 2) วิเคราะห์
 ปัญหา 3) กำหนดแนวคิดหรือสมมติฐาน 4) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 5) ปฏิบัติหรือ
 ดำเนินการ 6) ประเมินผลการปฏิบัติ

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ Lippitt - Radke ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. เริ่มต้นจากกลุ่มที่มีความต้องการที่จะค้นหาความรู้ความจริง
2. ร่วมกันกำหนดว่า “อะไรคือสิ่งที่กลุ่มอยากรู้”
3. สร้างเครื่องมือวิจัยที่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมา
4. กำหนดกลุ่มเป้าหมายและทดลองใช้เครื่องมือ
5. รวบรวมข้อมูลโดยมีการร่วมกันกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด
6. รวบรวมข้อมูลด้านทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงของผู้เกี่ยวข้อง เช่น ตั้งคำถาม
 ว่า “มองสิ่งต่าง ๆ แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่ เมื่อรู้ความจริง”
7. ร่วมมือกันค้นหาความจริงและนำเสนอความจริง ซึ่งอาจต้องใช้เทคนิค

วิจัยเฉพาะ และควรแบ่งงานกันอย่างเสมอภาคในบางครั้ง ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ค่านิยม หรือการรับรู้ทางสังคมของกลุ่ม หรือคนใดคนหนึ่ง ซึ่งต้องช่วยกันสำรวจให้พบ เสนอข้อค้นพบให้กลุ่มอื่นรู้โดยการสนทนา หรือเขียนเป็นรายงาน

2. การวิจัยปฏิบัติการปฏิบัติการ (Practical - deliberative Action Research) เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจและปรับปรุงพัฒนาวิธีการปฏิบัติงาน ซึ่งรูปแบบนี้จะเน้นที่การให้เกิดการวิจัยขึ้นจากค่านิยมในการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ร่วมโครงการ และบทบาทของผู้วิจัย คือ การกระตุ้นและช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเข้าใจและทำการปรับปรุงการปฏิบัติงาน เช่น

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ John Elliott จะเน้นวิธีการให้ผู้ปฏิบัติงานส่องสะท้อน การพัฒนาตนเอง ในมุมมองของ John Elliott เขาเชื่อว่า การวิจัยปฏิบัติการจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดีในสถานการณ์ทางสังคม

รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของ David Ebbutt ซึ่งเสนอว่า แนวทางที่ดีที่สุดในการคิดเชิงกระบวนการคือลำดับขั้นตอนตามวงจรแห่งความสำเร็จ ไม่ใช่การดำเนินการแบบเกลียว

3. การวิจัยปฏิบัติการเชิงอิสระ (Emancipatory Action Research) เป็นการวิจัยปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองความต้องการขององค์กร โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและปรับปรุงการปฏิบัติงาน โดยกลุ่มผู้วิจัยมีอิสระในการเผชิญหน้ากับปัญหาและร่วมมือกันแสวงหาวิธีการที่ดีที่จะแก้ไขแล้วส่องสะท้อนตนเองจากผลการปฏิบัติ เช่น รูปแบบวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย Deakin หรือการวิจัยปฏิบัติการตามรูปแบบของ Kemmis และคณะ ซึ่งมีความคิดว่ากระบวนการวิจัยปฏิบัติการมีลักษณะเป็นเกลียว (Spiral) ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล

คุณลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ

McKernan (ประวิต เอรารวรรณ์. 2545 : 8 ; อ้างอิงมาจาก McKernan. 1996) ได้อธิบายลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการไว้ 10 ประการ โดยอาศัยแนวคิดของ Elliott (1978) ดังนี้

1. ปัญหาที่นำมาวิจัยต้องเป็นปัญหาของผู้ปฏิบัติงาน
2. ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้
3. ปัญหานั้นเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติ ไม่ใช่ปัญหาเชิงทฤษฎี หรือ

เชิงหลักการ

สิ้น

4. มีการเสนอทางออกของปัญหาและปรับเปลี่ยนไปจนกว่าการวิจัยจะเสร็จสิ้น
5. เป้าหมายคือต้องการให้ผู้วิจัยเข้าใจปัญหา
6. ใช้วิธีวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยและสถานการณ์ปัญหาที่เกาะติดเพื่อศึกษา
7. กรณีศึกษา ในที่นี้เป็นการรายงานตามการรับรู้และความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ของครู หรือผู้เรียน ฯลฯ

ชีวิตประจำวัน

อิสระ

8. ใช้การบรรยายข้อมูลจากสัญลักษณ์ทางภาษาที่แสดงออกมาในชีวิตประจำวัน
9. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล ได้อย่างอิสระ
10. เปิดรับหรือรวบรวมข้อมูลได้อย่างอิสระภายในกลุ่ม หรือในระหว่างการปฏิบัติ

McKersnan (ประวิต เอราวรณ. 2545 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Mckernan. 1996) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการมีหลักการสำคัญอยู่ 16 ประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เพิ่มพูนความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ
2. มุ่งปรับปรุงการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงานของบุคคล
3. เน้นที่ปัญหาเร่งด่วนของผู้ปฏิบัติงาน
4. ให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการวิจัยภายใต้สถานการณ์ที่กำลังเป็นปัญหา
6. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ
7. เน้นการศึกษาเฉพาะกรณี หรือศึกษาเพียงหน่วยเดียว
8. ไม่มีการควบคุมหรือจัดกระทำต่อตัวแปร
9. ปัญหา/วัตถุประสงค์/ระเบียบวิธี มีลักษณะเป็นกระบวนการสืบเสาะหา

ความรู้ ความจริง

10. มีการประเมินหรือส่องสะท้อนผลที่เกิดขึ้นเพื่อทบทวน
11. ระเบียบวิธีวิจัยมีลักษณะเป็นนวัตกรรม คิดขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับปัญหาได้

12. กระบวนการศึกษามีความเป็นระบบ หรือเป็นวิทยาศาสตร์
13. มีการแลกเปลี่ยนผลวิจัยและมีการนำไปใช้จริง
14. ใช้วิธีการแบบบรรยายข้อมูล หรือการอภิปรายร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ
15. คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งต้องมาจากการทำความเข้าใจ

การตีความหมายและการคิดอย่างอิสระ

16. เป็นการวิจัยที่ปลดปล่อยความคิดอย่างอิสระและเป็นการเสริมสร้างพลังร่วมใน การทำงาน (Empowerment) ให้ผู้เกี่ยวข้อง

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กระบวนการหรือขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการที่สำคัญและมีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในทาง การศึกษามีอยู่ 5 กระบวนการ คือ กระบวนการของ Kurt Lewin, John Elliott, มหาวิทยาลัย Deakin, David Ebbut และ James McKernan อย่างไรก็ดี แม้ว่า กระบวนการวิจัยปฏิบัติการจะมีหลายรูปแบบ แต่หลักการ หรือมโนทัศน์สำคัญ หรือวิธีการ ก็ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกัน สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกระบวนการวิจัยที่ Stephen Kemmis และคณะ ได้นำแนวคิดของ Lewin มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยปฏิบัติการเพื่อ ปรับปรุงการจัดการศึกษาของออสเตรเลียจนได้รับ การยอมรับและเผยแพร่ไปกว้างขวาง ซึ่ง ในแนวคิดของ Kemmis และคณะนั้น การวิจัยปฏิบัติการ คือการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและ การร่วมมือกันเป็นหมู่คณะ จะกระทำคนเดียวไม่ได้ เพราะการกระทำเพียงคนเดียวถึงแม้จะเกิด การเปลี่ยนแปลงก็จะทำลายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลุ่ม ดังนั้นในขั้นตอนของการวิจัย ปฏิบัติการจึงต้องกำหนดจุดสนใจร่วมกัน (Thematic concern) เช่น สนใจที่จะพัฒนา หลักสูตรและสอนให้มีประสิทธิภาพ หรือพัฒนาให้ผู้เรียนเข้าใจวิทยาศาสตร์ให้ลึกซึ้ง เป็นต้น เมื่อได้จุดสนใจร่วมแล้วก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการ ที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร คือ

1. การพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็น การปฏิบัติงานที่มีโครงสร้างและแนวทาง การวางแผนต้องมีความยืดหยุ่นและต้องคำนึงถึง การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่อาจส่งผลกระทบต่อแผนที่กำหนดไว้ได้
2. การปฏิบัติตามแผน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ อย่างละเอียด รอบคอบ และมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์
3. การสังเกตผลการปฏิบัติ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐาน หรือร่องรอย

ต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติ โดยอาจใช้วิธีการวัดแบบต่าง ๆ เข้ามาช่วย ซึ่งสารสนเทศจากการสังเกตนี้จะนำไปสู่การสะท้อนและปรับปรุงการปฏิบัติ อย่างเข้าใจและถูกทิศทาง

5. การสะท้อนสะท้อนผลการปฏิบัติ เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติ จากบันทึกที่ได้จากการสังเกตว่าได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งอย่างไร เพื่อเป็น พื้นฐานการวางแผนในรอบต่อไป

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการประกอบด้วย จุดสำคัญทั้ง 4 จุด ดังที่กล่าวมาคือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งมีการเคลื่อนไหวลักษณะ “เกลียวสว่าน” ไปทั้ง 4 จุด ไม่อยู่นิ่งและไม่จบลงด้วยตัวเอง

5. บริบทโรงเรียนเมืองจันท์

1. การกิจ

โรงเรียนเมืองจันท์ อำเภอเมืองจันท์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 เป็นสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติบริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 และมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. บริหารกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการและของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ รวมทั้งนโยบาย และวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ
2. ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่ และทรัพย์สินอื่นของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไป ตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ
3. เป็นผู้แทนของสถานศึกษาหรือส่วนราชการในกิจการทั่วไป รวมทั้งการจัดทำ นิติกรรมสัญญาในราชการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการตามวงเงินงบประมาณที่ สถานศึกษาหรือส่วนราชการได้รับตามที่ได้รับมอบอำนาจ
4. จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการเพื่อ เสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

5. อำนาจหน้าที่ในการอนุมัติประกาศนียบัตรและวุฒินับัตรของสถานศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

6. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวง ศึกษาธิการสภาการศึกษา เลขานุการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขานุการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขานุการคณะกรรมการอาชีวศึกษา และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย

2. สภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนเมืองจันท์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลจันท์ อำเภอจันท์ จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45000 โทรศัพท์ 0-4350-7123 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

3. วิสัยทัศน์

โรงเรียนเมืองจันท์ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาที่หลากหลาย ตามแนวปฏิรูปการศึกษา และประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสได้พัฒนาเต็มศักยภาพอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และเป็นคนดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามแนวพระราชดำริ

4. พันธกิจ

1. ให้บุคลากรกำหนดวิสัยทัศน์ในการทำงานของตนเอง
2. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากร ได้พัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน
4. จัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้
5. จัดให้มีกิจกรรมที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
6. สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
8. จัดกิจกรรมส่งเสริมทางด้านอาชีพ
9. จัดให้มีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพียงพอ
10. ส่งเสริม สนับสนุนประเพณีท้องถิ่น
11. จัดให้มีสารสนเทศ
12. จัดให้มีโครงการสุขอนามัย โภชนาการ และ ศิลปะ

5. เป้าประสงค์

1. นักเรียนทุกคนมีเกณฑ์มาตรฐานเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ครูทุกคนได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ ความสามารถเชี่ยวชาญตามมาตรฐานวิชาชีพ มีจิตสำนึกรับผิดชอบ

3. สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนและปลอดภัย

4. สถานศึกษามีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

6. คำขวัญของโรงเรียน

สุขภาพดี มีวิชา รู้หน้าที่ มีน้ำใจ

7. ข้อมูลผลการในสถานศึกษา

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2551

จำนวน นักเรียน	ระดับก่อน ประถมศึกษา			ระดับประถมศึกษา							รวม
	อบ.1	อบ.2	รวม	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	รวม	
ชาย	4	5	9	9	7	13	9	14	17	69	78
หญิง	10	7	17	8	5	9	18	13	16	69	86
รวม	14	12	26	17	12	22	27	27	33	138	164

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนบุคลากร โรงเรียนเมืองจันทรา ปีการศึกษา 2551 แยกตามตำแหน่ง

ที่	ตำแหน่ง	จำนวน/ระดับ							รวม
		ครูผู้ช่วย	ครูปฏิบัติการ	คศ.1	คศ.2	คศ.3	คศ.4	อื่นๆ	
1	ผู้อำนวยการ	-	-	-	-	1	-	-	1
2	ครู	-	-	-	-	3	-	-	3
รวมทั้งสิ้น		-	-	-	11	-	-	-	11

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนบุคลากร โรงเรียนเมืองจันทร ปีการศึกษา 2551 แยกตามวุฒิทางการศึกษา

ตำแหน่ง	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		ปริญญาโท		ปริญญาเอก		รวม
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ผู้บริหาร	-	-	1	-	-	-	-	-	1
ครูผู้สอน	-	-	3	8	-	-	-	-	11
รวม		-	4	8	-	-	-	-	12

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

ทรงศักดิ์ ฐปา (2548 : 156-159) ได้ศึกษาการดำเนินการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนยางตลาดวิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาวิจัยเข้าร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน โดยใช้กิจกรรมในการดำเนินการ คือ การสร้างความตระหนัก การประชุมระดมสมองและการมอบหมายงาน ผลจากการทำกิจกรรมปรากฏว่า ผู้ร่วมศึกษาทุกคน มีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และเห็นความสำคัญกับการดำเนินการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเกิดทักษะในการดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จากนั้นกลุ่มผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการนิเทศภายใน โดยมีกิจกรรมในการดำเนินการคือการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผนและกำหนดทางเลือก การสร้างสื่อและเครื่องมือการปฏิบัติการนิเทศและการประเมิน-รายงานผล ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมปรากฏว่า ผู้ร่วมศึกษาวิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้จากการชี้แจงนโยบายไปใช้ดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญ และสามารถดำเนินการตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ อยู่ในระดับดีมาก ซึ่งส่งผลดีต่อการดำเนินงานของฝ่ายส่งเสริมการศึกษา

มนต์แทน เกษมทรัพย์ (2548 : 115-118) ได้ศึกษาการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 ผลการศึกษาพบว่า สภาพก่อนการพัฒนา นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรม หนีเรียนตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป จำนวน 67 คน ซึ่งมีทั้งการหนีเรียนในบางรายวิชาและหนีเรียนตลอดวัน ไปอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน ทำให้มีผลการเรียนคิด 0, ร และ มส. หลายรายวิชา หลังจากการรับการศึกษาเป็นกลุ่มแบบบูรณาการ พบว่า 1. นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้ระดมปัญหา เมื่อได้มีโอกาสเข้าโปรแกรมให้นักเรียนได้ระบายความรู้สึกให้กลุ่มได้ทราบความจริง ทำให้ได้ ทราบว่า นักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากปัญหา ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ดังนั้นแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องจะต้องทราบปัญหาก่อนแล้วค่อยหาวิธีแก้ไขต่อไป 2. การให้บริการการศึกษาเป็นกลุ่มแบบบูรณาการทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายได้ค้นหาสาเหตุของการหนีเรียนของตน โดยการสำรวจตนเอง รับรู้สภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และพิจารณา สิ่งเหล่านั้นด้วยเหตุผลและมีความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยสมาชิกในกลุ่มคอยแนะนำช่วยเหลือ ให้กำลังใจในการแก้ไขข้อบกพร่องของตน ให้ลดหรือเลิกพฤติกรรมหนีเรียน และหลังจากยุติการให้บริการให้การศึกษา จากการติดตามผลข้อมูลการมาเรียน จากการสอบถามอาจารย์ประจำวิชา อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ร่วมศึกษาวิจัย พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายไม่มีพฤติกรรมหนีเรียนอีก ส่วนการลาป่วยจะได้รับการแจ้งจากนักเรียนทุกครั้ง

ราชัน อาววิจัย (2548 : 106-108) ได้ศึกษาวิเคราะห์จำแนกประเภทปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ปีการศึกษา 2547 ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่สามารถจำแนกประเภทความสำเร็จในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ มี 3 ตัวแปร ได้แก่ ประเภทสถานศึกษา ขวัญกำลังใจของครู และปริมาณงานที่ครูได้รับมอบหมาย ซึ่งสมการจำแนกที่ได้สามารถคาดคะเนการเป็นสมาชิกของกลุ่ม โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 62.1 ส่วนกลุ่มโรงเรียนที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 87.1

ทวี วิชัยวงษ์ (2548 : 101-103) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านทรายทองวิทยาคม อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล กลุ่มผู้ร่วมศึกษา จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา แบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกสะท้อนผลการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการ

ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยาย ผลการศึกษาพบว่าก่อนการพัฒนาครูประจำชั้นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะกิจกรรมโฮมรูม และกิจกรรมประชุม ผู้ปกครองนักเรียน ส่งผลให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือไม่มีประสิทธิภาพ นักเรียนไม่ได้รับความช่วยเหลือทำให้นักเรียนที่มีปัญหาและกลุ่มเสี่ยงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น หลังจากการพัฒนาดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูมีความรู้ความเข้าใจ ในการจัดกิจกรรม โฮมรูม กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียน กิจกรรมการประชุมผู้ปกครองทำให้ครูและผู้ปกครอง นักเรียนมีความเข้าใจและร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันทำให้นักเรียนมีความประพฤติ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สุวิทย์ พลวงค์ (2549 : 106-108) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเมยวดีพิทยาคม อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้หลักการ วิจัยเชิงปฏิบัติการ ดำเนิน 2 วงรอบ กลุ่มผู้ร่วมศึกษา 25 คน เครื่องมือที่ใช้ แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการดำเนินการศึกษา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนยังไม่เป็นระบบที่ต่อเนื่อง ถูกต้องตามกระบวนการ ขั้นตอน เนื่องจากครูที่ปรึกษาขาดความรู้ ความเข้าใจ การดำเนินงานในวงรอบที่ 1 ทำให้ผู้ ร่วมศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ในขั้นตอนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่ยังมีปัญหาใน การดำเนินงานตามขั้นตอนยังไม่เกิดประสิทธิภาพ จึงได้ดำเนินการในวงรอบที่ 2 ผลจาก การดำเนินงานทำให้ครูที่ปรึกษาเกิดการพัฒนาค้นหาตนเองจนก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำรูปแบบและวิธีที่หลากหลายมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เพื่อให้ การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ขั้นตอนดำเนินงานไปอย่างมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

พูนทรัพย์ ชงชัย (2549 : 121-123) ได้ศึกษาการพัฒนาการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าสภาพก่อนการพัฒนานักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งทางกายและ ทางวาจาโดยนักเรียนชอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาทตัวต่อตัว และชักชวนบุคคลภายนอก มาก่อการทะเลาะวิวาทในโรงเรียน นักเรียนพูดจาไม่สุภาพ กลั่นแกล้ง รังแก ขู่เข็ญ บีบ บังคับ ผู้อ่อนแอกว่า ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพส่งผลเสียต่อการเรียน การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว โดยใช้กลยุทธ์จัดกิจกรรมอบรม

คุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมให้คำปรึกษานักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าวลดลงและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

ภคพร อนุกุลประธา (2549 : 110-123) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการและการศึกษาดูงาน ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การดำเนินงาน 2 วงรอบ วงรอบที่ 1 จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ และในวงรอบที่ 2 การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน ผลการดำเนินงาน ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานนักเรียน เพื่อให้การพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ตามกรอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ขั้นตอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อาทิสฐยา วรรณิตย์ (2549 : 130-132) ได้ศึกษาการพัฒนาการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านแฮด กิ่งอำเภอบ้านแฮด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2 ใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือ แนวคิดเชิงระบบ ได้แก่ การบริหารเชิงระบบ การออกแบบระบบคุณภาพ และการประกันคุณภาพของระบบ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การดำเนินงานตามการบริหารเชิงระบบ โดยกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรเป็น 3 ทีม คือ ทีมผู้นำ ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ช่วยบริหาร ทีมพัฒนาคุณภาพ ประกอบด้วย ครูแนะแนว เลขานุการฝ่ายบริหารและครูหัวหน้าช่วงชั้น ทีมทำ ประกอบด้วย ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จากการร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยทีมนำและทีมพัฒนาคุณภาพ ทำให้ได้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็น 5 ขั้นตอน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน และการส่งต่อ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะดำเนินการตามวิธีการมาตรฐาน มีการบันทึกการปฏิบัติงาน การกำหนดตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์ของโรงเรียน มีการประเมินผลการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ตามตัวชี้วัดทุกตัว

ยุทธพร พรเพชร (2550 : 82-85) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนนาทมวิทยา ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การพัฒนาบุคลากรในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการศึกษาดูงาน เพื่อให้แนวทางการประชุมปฏิบัติการเพื่อให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือ

และการนิเทศ เพื่อให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และส่งเสริม หลังการพัฒนาพบว่า ครูผู้ดำเนินงานสามารถดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เป็นอย่างดี มีการตั้งคณะกรรมการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปแบบ ทำงานโดยมีการประสานงานร่วมมือทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจะเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ครูผู้สอน คณะผู้บริหาร ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียน การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง ครูเข้าใจในบทบาทของผู้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพิ่มขึ้น

บุญประสพ กุลศรี (2550 : 109-111) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนองวัวซอ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้กลยุทธ์ ศึกษาเอกสาร ประชุมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศ หลังการพัฒนาพบว่า บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจ และนำสู่การปฏิบัติได้ตามขั้นตอนระบบดูแลนักเรียน ทั้ง 5 ขั้นตอน นักเรียนได้รับการช่วยเหลือป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งยังช่วยเสริมสร้างคุณภาพที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นสุข และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

นาตยา โสชาวี (2550 : 86-92) ได้ศึกษาการพัฒนาดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านนาดับเต่า โดยใช้กระบวนการเทียบเคียงสมรรถนะ วิธีการศึกษาดำเนินการตามขั้นตอนการเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน ขึ้นเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ขึ้นวิเคราะห์หาข้อแตกต่าง และขึ้นปฏิบัติ ผลการศึกษาพบว่า

1. ขึ้นวางแผน โรงเรียนบ้านนาดับเต่าจะต้องดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 องค์ประกอบ

2. ขึ้นเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมในบางส่วนในขอบข่ายระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน แต่ไม่มีการประสานงาน เชื่อมโยงกิจกรรม กิจกรรมไม่ครอบคลุมทุกด้านของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวางใจ กลุ่มห่วงใย กลุ่มใกล้ชิด

3. ขึ้นวิเคราะห์หาความแตกต่าง พบว่าโรงเรียนยังไม่มีดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีเพียงกิจกรรม/โครงการที่สอดคล้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งแตกต่างจาก โรงเรียนห้วยด่อนพิทยาคม ที่มีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเข้มแข็ง

4. ขั้นลงมือปฏิบัติ กลุ่มผู้ศึกษาได้นำความรู้ที่ได้จากการเทียบเคียงสมรรถนะไปใช้ในการพัฒนาดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยนำแนวทางในการดำเนินงานจากคู่มือประกอบการอบรมที่โรงเรียนได้รับมาใช้ประกอบในการดำเนินการ จนสามารถพัฒนางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบผลสำเร็จตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

บรู๊ค-คลิน (Brooks-Klein, 1995 : 2169-A) ได้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการวินัยโรงเรียน จำนวน 26 รูปแบบ ในแง่แนวคิดเชิงทฤษฎี จุดแข็ง จุดอ่อนและจุดหมายเชิงประจักษ์ที่สนับสนุน จากการศึกษาเอกสารสรุปว่า ยังไม่มีวิธีการฝึกที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ สถานการณ์ และไม่มีการฝึกอบรมครั้งใดครั้งหนึ่งมีผลดีในการช่วยให้ครูแก้ปัญหาทางวินัยนักเรียนที่ดีกว่าการฝึกอบรมอื่น ๆ และควรทำการฝึกอบรมการแก้ปัญหาวินัยนักเรียนให้กับครูก่อนประจำการหรือนักศึกษาคู ดังนั้นการศึกษาค้นคว้ามุ่งสำรวจจำนวน โปรแกรมการผลิตครูที่จัดให้มีรายวิชาเฉพาะวินัยนักเรียนได้ในหลักสูตรการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามส่งไปยังสถาบันที่จัดหลักสูตรผลิตครูจำนวน 467 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า มีสถาบันจำนวนร้อยละ 51 ที่จัดรายวิชาวินัยนักเรียนไว้ในหลักสูตร แต่มีร้อยละ 43 เท่านั้นที่บังคับให้เรียน โดยรายวิชาวินัยนักเรียนมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องประวัติของการเกิดวินัยนักเรียนและรูปแบบการแก้วินัยนักเรียน โดยมีเอกสาร ตำรา และสื่อทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน

โคล (Cole, 1999 : 3850-A) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยครูใหญ่ในด้านการควบคุมดูแลวินัยนักเรียนตามความคิดเห็นของครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ในโรงเรียนของ รัฐจอร์เจีย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ช่วยครูใหญ่ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมในการกำจัดกลุ่มนักเรียนที่จะรวมกลุ่มกันกระทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างแขกผู้มาเยี่ยมชมเยียนโรงเรียนกับบุคลากรของโรงเรียน ควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีการรับรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวินัยนักเรียนแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี การเสริมสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เกิดการสร้างสรรค์พฤติกรรมที่เหมาะสม การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความผิดทางวินัยของนักเรียน เป็นผู้ประสานงานกับบุคลากรภายนอก บุคลากรมาร่วมทำงานและการบริหารงบประมาณ แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เรื่องอื่นๆ

อีกจำนวนมากไม่แตกต่างกัน

เอลคิสโซ (Enciso, 2001 : 961-A) ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัยนักเรียน จากทัศนคติของนักเรียน และผู้บริหาร พบว่า นักเรียนและครูคิดว่าการปฏิบัติตามระเบียบวินัยไม่มีผลต่อการป้องกัน หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนผู้บริหารเห็นว่า ครูผู้สอนเป็นกลุ่มแรก ที่จะทำให้อโยบายด้านระเบียบวินัยที่ประสบความสำเร็จไปใช้ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการของอาจารย์ที่ปรึกษา นักเรียนมีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดเรื่องวินัยของนักเรียน

ดัซฮานี (Dzivhani, 2002 : 842-A) ได้ศึกษาบทบาทของระเบียบวินัยที่มีต่อการจัดการในโรงเรียนและห้องเรียน โดยศึกษาจากการศึกษานอกโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งที่มีกฎระเบียบวินัยดีมาก แสดงผลให้เห็นจากการสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้จำนวนมาก พบว่า เกิดจากระบบการจัดการของโรงเรียนที่ดี เช่น นโยบาย สภาพห้องเรียน บทบาทครูผู้สอน คณะกรรมการบริหาร โรงเรียน ตัวแทนของนักเรียน และกฎระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีวินัยที่เหมาะสม มีการอุทิศตนให้กับการกำกับดูแลวินัย ทุ่มเทแรงจูงใจในการปฏิบัติการณ์วินัย และการเป็นแบบอย่างที่ดีของคณะกรรมการบริหาร โรงเรียนล้วนเป็นองค์ประกอบต่อการรักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ประการสำคัญคือ ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและผู้ปกครองจึงประสบความสำเร็จได้

สรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในระบบโรงเรียนเป็นบทบาทหน้าที่ของครู ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพในโรงเรียนถูกกำหนดให้การวางระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งด้านการเรียน พฤติกรรม และปัญหาอื่น ๆ แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงทำให้ครูได้ทำงานเป็นระบบ มีผลดีต่อนักเรียน ทั้งเป็นการส่งเสริมศักยภาพความสามารถของนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำให้เกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง โดยเฉพาะนักเรียน การได้รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลทำให้สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ทันเวลาและเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและพัฒนากิจกรรมในงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนเมืองจันทร์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยร่วมทำหน้าที่ครูแนะแนวและจัดทำข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ